

Sociální nerovnosti

PhDr. Jaroslava Šťastná, Ph.D.

Sociální status

Soubor relativně stabilních sociálně-ekonomických charakteristik, ukazující na naše postavení ve společnosti

- Vrozený (dcera, z rodiny úředníka, ...)
- Získaný (lékařka, turistka,)

Co je určující pro stanovení sociálního postavení

- BOHATSTVÍ
- MOC
- PRESTIŽ

- Další: sociální a kulturní kapitál, rozsah sociálního státu, další???? (diskuse)

Sociální mobilita

- Vertikální – vzestupná, sestupná
- Horizontální
- Mezigenerační
- Intragenerační – v rámci jedné generace

Třídy v post-industriální společnosti západního typu

Trendy za posledních 20. let: rozvíření sociálních
nůžek.

Keller Jan – „Tři sociální světy“, Praha: SLON 2010

Teze: Od společnosti nerovnosti ke společnosti
nesouměřitelnosti.

--

Sociální nerovnosti

- S přechodem k takzvané postindustriální společnosti dochází k nečekanému vzestupu sociálních nerovností, k polarizaci společnosti a k doprovodnému vzestupu chudoby a bídy. Chudoba se stává problémem nejen klasických skupin sociálně vyloučených, ale je generována též trhem práce (tzv. pracující chudoba), projevuje se v oblasti rodinné reprodukce (především ženy samoživitelky) a rodí se v oblasti nezvládnuté spotřeby (předlužené domácnosti). Navíc se i v těch nejvyspělejších zemích stává novým ohniskem chudoby nezvládnutá bytová otázka.

Střední třídy

Ohrožení středních tříd (nejistá práce –
neplnohodnotné zaměstnání) .

Prekarizace práce.

Mění se role vzdělání (VŠ vzdělání nezajišťuje již
vzestupnou sociální mobilitu)

Kdo je chudý

- **Chudoba:** absolutní, relativní

Chudoba v Evropě

- Viz. soubor Kdo je chudý

Sociální nerovnosti

- S přechodem k takzvané postindustriální společnosti dochází k nečekanému vzestupu sociálních nerovností, k polarizaci společnosti a k doprovodnému vzestupu chudoby a bídy. Chudoba se stává problémem nejen klasických skupin sociálně vyloučených, ale je generována též trhem práce (tzv. pracující chudoba), projevuje se v oblasti rodinné reprodukce (především ženy samoživitelky) a rodí se v oblasti nezvládnuté spotřeby (předlužené domácnosti). Navíc se i v těch nejvyspělejších zemích stává novým ohniskem chudoby nezvládnutá bytová otázka.

Kontext příjmových nerovností

- **Post- industriální éra** (nástup služeb v USA a Evropě namísto průmyslových odvětví, pro a proti)
- **Krize sociálního státu** – důvody
- **Situace středních tříd** – viz. rysy soudobé sociální stratifikace
- http://cs.wikipedia.org/wiki/Giniho_koeficient#mediaviewer/File:Gini_Coefficient_World_CIA_Report_2009.png

Finanční elity

- Shromažďování bohatství v úzké vrstvě společnosti (10% : 90%), rostoucí nerovnost

Poslední údaje (viz. Ad sociální nerovnosti)

Sociální vyloučení

Sociální vyloučení - definice

„Jde o komplexně podmíněnou **nedostatečnou účast jednotlivce, skupiny nebo místního společenství na životě celé společnosti**, resp. nedostatečný přístup ke společenským institucím zajišťující vzdělání, zdraví, ochranu a základní blahobyt“, které jsou v dané společnosti uznávaným standardem.“ (Matoušek,2003: 217).

Definice - EU

„Proces (případně stav), který určité jednotlivce, rodiny, případně skupiny, či celá lokální společenství (komunity) **omezuje v přístupu ke zdrojům**, které jsou potřebné pro participaci na sociálním, ekonomickém a politickém životě společnosti“

Sociálně vyloučené skupiny

- **osoby se zdravotním postižením a duševním onemocněním**
- **problémové(nefunkční) rodiny**
- **mladí dospělí po střední škole**
- **etnické menšiny a osoby z jiného sociokulturního prostředí**
- **imigranti a azylanti**
- **osoby bez přístřeší**
- **osoby opouštějící zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy a osoby opouštějící výkon trestu odnětí svobody**
- **oběti trestné činnosti, oběti domácího násilí, oběti obchodu s lidmi, osoby komerčně zneužívané**
- **osoby pečující o osobu blízkou**
- **ženy s malými dětmi**
- **muži v obdobné situaci jako ženy a matky samoživitelky**
- **matky samoživitelky**
- **osoby dlouhodobě vyčleněné z trhu práce**
- **senioři**
- **osoby pod hranicí chudoby**

Vyloučené komunity - znevýhodněné oblasti -- excluded communities

Jde o *geografickou oblast* (městskou i venkovskou), která se **vyznačuje kombinací** vysokého podílu *nezaměstnaných* osob nebo jinak *znevýhodněných osob, nízkého příjmu obyvatel, nižší vzdělanosti* obyvatel, chybějící nebo *nedostatečné či špatně dostupné infrastruktury* služeb (sociálních, vzdělávacích, zdravotních, dopravních, obchodních), *nedostatku kapitálu* (ekonomického, kulturního, sociálního), *někdy lokalita trpí vážně narušeným ekosystémem* a komunita *negeneruje udržitelné vize vlastního rozvoje*.

(dobrovolná) exkluze na vrcholu společnosti

- Týká se nepočtené skupiny extrémně bohatých lidí, mající svůj exkluzivní soukromý svět vzniklý v tržním systému od 80. let 20. století (Giddens, 2004) . Dopady tohoto typu exkluze na většinovou společnost, včetně dopadů do komunit, jsou však podobně ničivé jako existence sociální exkluze na dně společnosti (Reich, 2003), zapříčiňují extrémní sociální polarizaci a ohrožují některé rysy demokracie (Bauman, 1999).

Mezi příčinami sociálního vyloučení jsou (při hodnocení jedince):

- nízký příjem
- závislost na sociálních dávkách
- nízké vzdělání
- nedostatečné sociální dovednosti
- dlouhodobá nebo opakovaná nezaměstnanost
- špatné bytové podmínky
- špatné duševní i tělesné zdraví
- závislosti
- nefunkčnost rodiny
- chybějící zdravotní a sociální pojištění

Dimenze sociálního vyloučení

materiální - ekonomická

sociální

psychická

prostorová

politická

symbolická

Projevy trendu sociálního vylučování ve společnosti

- Zvyšování nezaměstnanosti
- Zvyšování počtu chudých
- Zvyšování sociálních rozdílů
- Nízká kvalifikace a vzdělání některých skupin
- Zvyšující se počet drobných trestných činů, zejména krádeží
- Zhoršování atmosféry ve společnosti

-

- Nárůst počtu sociálně vyloučených lokalit
- Nárůst podstandardních ubytovacích kapacit, tzv. ubytoven
- Viditelné projevy bezdomovectví a žebroty
- V médiích se objevují články o problémech spojených se soc. vyloučením, kriminalitě

Méně viditelné projevy sociálního vyloučení

- Prohlubující se zadlužování, včetně domácností nižší střední třídy a nižší třídy
- Nárůst příjemců dávek hmotné nouze
- Zvyšující se počty lidí pracujících nelegálně
- Zhoršující se ekonomická a sociální situace nejchudších v obci
- Hazard, lichva, drogy v obci
- Zvyšující se případy řešení v rámci sociálně-právní ochrany dětí
- Indikace terénními sociálními pracovníky
- Apatie, ztráta motivace lidí zlepšovat životní situaci svojí a obce

Jak je to závažný problém?

- Redukce na problém Rómů
- Výraz „nepřizpůsobivý občan“ (kolektivní identita, hanby, stigmatizace – trestná činnost, nezačlenitelnost
- Rozpad sociální soudržnosti ve městě
- Vytlačování chudých na „okraje“

-

- Ztráta identifikace obyvatel s veřejnými prostory
- Statičnost pohledu (vs. dynamický pohled, procesuální, dobře plánovaný sled kroků – zahrnutí mnoha stakeholderů)
- Represe versus prevence
- Negativní dopady a veřejné rozpočty obce

Trendy přispívající k sociálnímu vyloučení / začleňování

- 1. Humanizace pohledu** na některé skupiny obyvatelstva (s fyzickým a mentálním postižením, v určité životní situaci – např. po odchodu z nápravných zařízení, rodiče na mateřské dovolené atd.). Výsledek: snahy o jejich praktické a aktivní zařazení do společnosti a na pracovní trhy, deinstitucionalizace státních sociálních zařízení, komunitní péče.

-

2. Proměny pohledu na potenciál „ sociálně marginalizovaných skupin“ (senioři hendikepovaní, lidé v různých zařízeních.....)

Výsledek: projekty zaměřené na zařazení do společnosti a na pracovní trhy

3. Demografické změny

stárnutí obyvatelstva: rostoucí délka života, z 80 let u žen v roce 2005 na 86 v roce 2050, vyšší podíl osob starších 60 let na celkové populaci z 22 % (rok 2005) na 36% v roce 2050. Během této doby by mělo dojít ke ztrojnásobení počtu lidí starších 80 let ze současných 4% na 11% . V ČR je v současné době více 350 000 osob ve věku nad 80 let.

4. Migrace – multikulturalita – multietnicita

Výsledek: vznik sociálních skupin
s některými integračními problémy.
Jazykové a kulturní bariéry. V ČR žije
v roce 2011 cca 450 tisíc cizinců (ČSÚ), tj.
4, 5 % všech obyvatel.

5. Proměny sociální stratifikace

viz. Keller, J. Tři sociální světy . SLON, 2010

Rozvírání sociálních nůžek.

Kdo jsou „deklasovaní“.

Kdo jsou „ohrožení“.

6. Proměny práce jako zdroje sociálního a ekonomického statutu

- Nezaměstnanost – strukturální a dlouhodobá
- Jobless economic growth (technologie nahrazují lidi)
- Přesun výroby do Asie
- Prekarizace práce (nárůst neplnohodnotného zaměstnání – na dobu určitou, DPP, DPČ)
- Pracující chudí